

אפיון דמות המספר של הסיפור "מילואים"

ביצירה זו של סביון ליברכט, מילואים, המספר הוא מספר עד וג'יבור היצירה ביחד. אין הפרדה בין הג'יבור שהסיפור שלו מתואר בסיפור ובין המספר העד שהוא אותו האחד. במילים אחרות משולבות יחד העמדה של המספר והעמדה של הג'יבור אשר פועל בתוך מסגרת העלילה של הסיפור.

לפי החוקר יוסף אבן אבן לדמות סיפורית באופן כללי יש שלושה תחומי התגלות. תחום חיי הנפש, התחום שדרכו עוברים מחשבות, הגיגים ותודעה, תחום האופי והאישיות, הדמות היא ישות בעלת קוד ברור של אישיות, ותחום המבצע, הדמות פועלת או מופעלת. את הדמות, טוען אבן, יש להבין בצורה מלאה יותר מאשר אדם במציאות. זאת באמצעות פרטים שנמסרים על המחשבות של הדמות, חלומותיה או מבעים אחרים. בסיפור שלפנינו ניתן ללמוד על מאפייני הדמות בצורות שונות¹.

כאשר הדמות הראשית פוגשת בדמות "אלי", הוא מגדיר אותו בצורה לקונית וישירה כך שאנו יודעים את העמדה שלו לגביה. הוא מגדיר את אלי בתור "נהג אוטובוס, שונא אדם, שונא ערבים. מלהיט וויכוחים על דברים גדולים ותפלים באותה חמת זעם"². התיאור של אותו אלי ממשיך וניתן לראות את סלידתו של הג'יבור מאותו האיש. הדבר מראה כי עמדתו המוסרית היא עמדה פרו ערבית שמדגישה את היותם אדם ולא את היותם אויב לאומי. אלי משמש בתור הדוגמא הנגדית לכך שבתור אדם אשר שונא ערבים באשר הם ודואג להביע זאת בכל הזדמנות אשר עומדת בפניו.

באופן הזה ניתן לראות כי הדמות מתגלה באמצעות האופי והאישיות. יש לה קוד ברור של רגשות, אשר גורמות לה להבין את האדם הערבי ולא לגלות אליו יחס שלילי בצורה אוטומטית, והיא מביעה את הדעה הזו באמצעות התנגחות עם הנמסים של הסיפור, אלי. דמותו של אלי היא דמות שטוחה. פרטים נוספים לא ממש מתגלים עליה במהלך הסיפור והיא שומרת על תפקידה בתור דמות שנועדה להראות את העמדה המוסרית הלא נכונה. לעומת זאת, דמותו של המספר היא מורכבת.

במהלך הסיפור אנו רואים פרטים נוספים, כמו ההתנדבות שלו למען יצירת דו קיום עם הערבים ופרטים נוספים. כך הדבר בא לידי ביטוי גם בהתפתחות של הדמות. הדמות היא לא דמות עגולה אלא דמות מורכבת אשר עוברת תהליך מסוים. הג'יבור מבין כי הוא נמצא למעשה בצד הלא נכון, או לפחות שחלק מן האנשים לא מתאימים לו, והוא מפקפק בזהות שלו ובתפקוד שלו בתור חייל מילואים, לצד דמויות כמו אלי.

ההתפתחות של הדמות היא מתפתחת. הוא עובר ממצב שבו הוא מגיע בצורה רגועה לדמות אלי, למרות שהוא סולד ממנו, למצב שבו הוא נכנס עם אלי לעימות ישיר שאף יכול לסכן אותו. התפתחות

¹ יוסף אבן, 1971. "התיאוריה של הדמות בסיפורת", הספרות, ג, עמ' 31.

² סביון ליברכט, מילואים, עמ' 97.

זו מעידה על הדרמה של הסיפור שבו הגיבור המספר כבר אינו מוכן פשוט להשלים עם המצב. העולם הפנימי של הגיבור הוא עולם פנימי מורכב שמוצג על ידי תיאורי הדיאלוגים וההתמודדות של המספר בסיטואציות שהוא מוצא את עצמו בהן. דרך כתיבת דמות המספר מזכירה את הדרך שבה עגנון ביטא את הדברים בסיפור "הרופא וגרושתו".

בסיפור זה של עגנון מהספר מתאר את היחסים שלו עם דינה ומהלך החיים שלהם במשך שלוש וחצי שנים. בסיפור זה אנו רואים את הרצון של הגיבור לערוך מעין וידוי שלו לנוגע למערכת היחסים שלו עם אישתו³. הוא מסרב להבין כי המעשה שהיא עשתה קדם להכרות ביניהם והוא לא מאפשר למעשה הזה להרגיע את נפשו. וידי זה מזכיר במידה מסוימת את הוודי של הגיבור בסיפור מילואים.

בסיפור "מילואים" הוא מבקש לתאר את המציאות שלו בתור חייל, למרות שמבחינה עקרונית הוא לא מאמין בסיבות ובדרכים שבהם הצבא פועל אל נגד הפלסטינים. אפיון הדמות שלו הוא אפיון עקיף ולא ישיר. אנו לא רואים את המאפיינים של האופי שלו בתור מאפיינים אשר מתוארים לנו באופן ישיר אלא לומדים על המאפיינים שלו, כמו הרצון שלו לתמוך בפלסטינים ולראות בצבא בתור גורם שלילי, דרך ההתנהגות שלו בסיפור.

ניתן להבין את דמותו של המספר על ידי אמצעי אפיון דמות. על ידי אמצעי ישיר ניתן לראות כי המספר מעדיף אנשים שלא מדברים הרבה על כל נושא אלא דווקא על השתקנים: "בדרך כלל נוחים לי השתקנים, אך לפעמים מעיק הדבר"⁴. אפיון הדמות באמצעים ישירים לא נפוץ בסיפור זה. אמצעי אחר הוא אמצעי אפיון עקיפים שבולטים מאוד ביצירה זו. לפי אמצעי אפיון עקיף הקורא יכול להסיק מסקנות על הדמות מכמה היבטים. מההיבטים של המעשה

ניתן גם להסיק על הדמות על ידי סביבתה ותולדותיה של הדמות. תיאור הסביבה בסיפור מראה כי מדובר בבן קיבוץ אשר הסביבה הטבעית היא הנוחה והמוכרת לו. הוא גדל בסביבה כפרית שמאפיינת את הקיבוץ והיא סולד מחיי העיר, כשם שהוא סולד מאלי נהג האוטובוס שבא מאילת. ניתן גם ללמוד עליו בשל הנוהגים וההליכות המאפיינים אותו. כאשר תוקפים אותו הוא בדרך כלל מגיב בצורה מאופקת ולא נוטה להיגרר לעימותים חסרי טעם לתפיסתו,

³ שמואל יוסף עגנון, הרופא וגרושתו.

⁴ סביון ליברכט, מילואים, עמ' 96.